

Lőrinczi Dénes

AZ 1879-ES ILLYEFALVI TŰZESETEK

– Adalékok az egykori mezőváros történetéhez –

Az 1848–1849-es forradalmat és szabadságharcot követően a középkori kiváltságok elviekben megszűntek, és a közigazgatási rendszer fokozatos modernizáción ment keresztül. Ennek eredményeként a nagyobb települések önálló törvényhatósággal rendelkező, ún. „taxás” városokká alakultak.¹ Illyefalvát egészen az 1876-os közigazgatási átszervezésig mezővárosként tartották számon, ám mivel az új kritériumoknak nem tudott megfelelni, nagyközséggé minősítették át (Bereckkel és Oláhfaluval együtt).²

A 19. század második felében a háromszéki települések építkezési szokásaira több utazó is felfigyelt. Ezek közül majdnem mindegyik kiemelte e szokások előnyeit és szépségét, ugyanakkor azonban rámutattak a bennük rejlő jelentős tűzvédelmi kockázatokra is. Ürögdi Nagy Ferenc, aki az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc előtt járt Szemerján, részletesen foglalkozott a település sűrű, ámde rendezetlen beépítettségének kérdésével, és az ebből fakadó veszélyekkel is. Megfigyelése szerint Szemerja „csekély terjedelmű helység, de dugva lakosokkal, egy kicsiny hangyafészek. Utcái keskenyek, a szomszédok, kivált ha nem perestársak, egymással az utcán keresztül amúgy magyarosan kezet szoríthatnak. Ház házon fekszik, a telkek szűkek. Azonban a telkek s rajtuk az épületek szabályozatja a legrendetlenebb, mit csak gondolni lehet. Némely ház homlokzatával az utcára néz, mást hosszába fektettek, mást ismét a telek valamelyik belső oldalára hánytak; éppen úgy bánnak a gazdasági épületekkel is. Minden gazda saját ízlését és kényelmét tekintve osztályoz telke s épületei elrendezésében, a közrendre, csínosságra, amint mondják, a falu díszére, közbátorságra semmi tekintet. Kevés kivétellel úgy találtam ezt az egész Háromszéken.” A keskeny utcákban tehát a házak szorosan egymás mellett helyezkedtek el, a telkek rendezetlenek voltak, és

1 Pál Judit: *Városfejlődés a Székelyföldön 1750–1914*. Csíkszereda, 2003, Pro-Print Könyvkiadó. 16. p.

2 Pál: i. m. 29. p.

mindazok a természetes vagy épített akadályok, amelyek meggátolhatók volna a tűz gyors terjedését, teljességgel hiányoztak.³

Közel fél évszázaddal később, 1879-ben Kozma Ferenc is hasonló következtetésekre jutott. Amint írta, a falvak központja rendszerint a templom volt, amely vagy valóban a község közepén, vagy valamely magaslaton épült. Körülötte – azaz a tűzvédséktől viszonylag védettebb területen – általában az iskola, a községháza, valamint a papi és tanítói lakások kaptak helyet. A főút mentén sűrűn elhelyezkedő házak és a mellékutcák elrendezése ugyan praktikus volt, de a nádfedeles és zsindeletős épületek továbbra is komoly tűzveszélyt hordoztak magukban. Ugyan a cserépfedél alkalmazása egyre elterjedtebbé vált, de kéményt továbbra se mindig építettek, és ez jelentős mértékben hozzájárult a tüzesetek gyakoriságához.⁴

1879-ben Illyefalván a tűz elleni védekezés sem volt megfelelően megszervezve.⁵ A tűzvédelemmel kapcsolatos feladatokat részben a község elöljárói látták el, a települések általános közbiztonságáért azonban az Erdélyben már működő Magyar Királyi Erdélyi Csendőrség volt a felelős. A település a sepsiszentgyörgyi csendőrőrs fennhatósága alá tartozott, és tűz esetén az oltás irányítása mindaddig az itt járőröző csendőrök feladata volt, amíg az illetékes hatóságok a helyszínre nem érkeztek. Ezenkívül szintén a csendőrök kötelessége volt kivizsgálni a tűz keletkezésének körülményeit; nekik kellett megállapítaniuk, hogy azt természeti csapás, gondatlanság vagy szándékos gyújtogatás okozta-e. A vizsgálat kiterjedt az érintett épületek tulajdonviszonyaira, biztosítási állapotára, valamint a keletkezett károk mértékére is.⁶ Az 1879-es évben több jelentős illyefalvi tüzesetről is tudunk. Április 23-án például este fél kilenc körül ismeretlen okokból kifolyólag tűz ütött ki

3 Ürögdi Nagy Ferenc: *Brassótól Kézdivásárhelyig. Az utazás divatja. Útleírások, útjegyzetek az 1848 előtti Erdélyről.* Bukarest, 1973, Kriterion Könyvkiadó. 76. p.

4 Kozma Ferenc: *A Székelyföld közgazdasági és közművelődési állapota.* Budapest, 1879, Franklin-Társulat Nyomdája. Reprint. Sepsiszentgyörgy–Csíkszereda, 2008, Székely Nemzeti Múzeum – Státus Kiadó. 107. p. (A hasonló kiadás Boér Hunor gondozásában jelent meg.)

5 1811-ben a kerületi szolgabíró irányítása alatt Illyefalván létezett tűzrendészet. Lásd: Tóth Szabolcs Barnabás: *Háromszéki tűzoltószerek.* Sepsiszentgyörgy, 2015, Háromszék Vármegye Kiadó, 34. p.

6 Némethy Ferenc: *A M. Kir. Csendőrség szervezete, szolgálata és viszonya a közigazgatási hatóságokhoz. II–III. rész. A M. Kir. Csendőrség hatásköre, jogai, szolgálati teendői s eljárása.* Budapest, 1900, Országos Központi Községi Nyomda Részvény-Társaság, 81–82. p.

Törös Mihály csűrében, és a lángok rövidesen Kis Ferenczné csűrére, Zajzon Sámuelné csűrére és istállójára, Benkő Elek csűrére és disznóóljára, Incze Domokos csűrére, valamint Antal Ferenczné csűrére, istállójára és sütőházára is áterjedtek. Az eset tehát összesen hat szomszédot érintett – Töröst is beleértve –, és bár emberéletet nem követelt (sőt, állat sem pusztult el), az anyagi kárt mintegy 985 forintra becsülték.⁷

Ugyanebben az évben július 24-én, délután négy óra körül Farkas Mihály istállója gyulladt ki. A tűz ezúttal 10 lakóházra, 15 istállóra és 22 csűrre terjedt át – az utóbbi épületekben tárolt takarmányt is elpusztítva –, továbbá négy szekérszín és öt sertésöl is leégett. Míg a kár összértéke elérte a 11 478 forintot, az érintett épületek közül azok, amelyekre tulajdonosaik biztosítást kötöttek, mindössze 600 forintra voltak biztosítva. A lángokat a közelben járőröző Tódor Sándor járőrvezető és Madár Pál csendőr vették észre, akik egy, a mezőn dolgozóktól szerzett szekéren siettek a helyszínre, és az oltásban is részt vettek, majd a helyi szolgabíró, báró Apor Gábor felszólítására letartóztatták Farkas Mihályt és fiát, Istvánt, mivel a tűzvész keletkezéséért őket tették felelőssé.⁸

Augusztus 9-én déli 12 órakor a helyi népiskolai tanító csüre borult lángba, aminek folyamánként elégett 15 csűr (takarmánnyal együtt), 14 istálló, három lakóház fedele, elpusztult két ló, és egy kocsi is a tűz martaléka lett. A kár mintegy 7825 forintra rúgott. Az oltásnál jelen volt a közelben járőröző Fodor Sándor csendőr járőrvezető, valamint Veres Sándor és Mosiu János csendőrök is. Ezúttal a csendőröknek – szintén a szolgabíró utasítására – a helyi iskolaszolgát, Bakcsi Lukácsot kellett letartóztatniuk, akit gyújtogatással gyanúsítottak.⁹

Ahhoz, hogy az említett tüzesetek során keletkezett anyagi károk mértékét pontosabban érzékelhessük, érdemes a fenti kárösszegeket a kor bérezési viszonyainak kontextusában megvizsgálunk: egy segédjegyző éves fizetése a tárgyalt időszakban 200 forint körül, egy tanítóé pedig 300 és 400 forint körül mozgott.¹⁰ Említést kell tennünk arról is, hogy a tárgyalt évben az illyefalviak már szinte biztosan tisztában

7 Román Nemzeti Levéltár, Kovászna Megyei Osztály (a továbbiakban: RNL KMO) Fond: 9, Háromszék vármegye, Allag: 850, Főispáni iratok, 155. ie.

8 RNL KMO Fond: 9, Háromszék vármegye, Allag: 850, Főispáni iratok, 155. ie.

9 RNL KMO Fond: 9, Háromszék vármegye, Allag: 850, Főispáni iratok, 155. ie.

10 *Nemere*, 1879. január 5., 2. sz. 8. p., valamint *Nemere*, 1879. március 23. 24. sz. 95. p.

voltak azzal, hogy a meg nem fékezett tüzek milyen kockázattal járnak. Egy 1878-ban – tehát az előző évben – történt jelentősebb tüzeset kapcsán a helyi újság, a *Nemere* már akkor felhívta a figyelmet a szakszerű tűzvédelem fontosságára, és egyúttal Háromszék vármegye 1871. szeptember 14-én elfogadott, 13 pontból álló tűzvédelmi szabályrendeletét is ismertette, amely a következőképpen nézett ki (a szöveget a mai helyesírási követelményeknek megfelelően javítottuk):

Tűzoltási rendszer:

1. Minden előjáróság köteles a tűzoltásra szükséges eszközökkel, ú[gy].m[int]. vízipuskákkal vagy fecskendőkkel és vaskankókkal a helység terjedelméhez képest – minden száz füstre négy vaskankót véve –, 6-24 forint büntetés terhe alatt a községet ellátni, a hanyagság kétszeres-háromszoros büntetést vonva maga után.

2. A járási tisztek évnegyedenként – és mikor szükségesnek látják – a községekbe kiszállnak, az oltóeszközöket megvizsgálják, és a hanyag községeket fennebbi büntetéssel sújtják.

3. A járási tisztek jelenlétükben minden község száz füst után egy fő- és legalább is két altűzoltó vezetőt választ, s az eszközök ezek felügyelete alá adatnak.

4. Az előjárók, a fő- és alvezetők a községeket tizedekre osztják, s minden tizednek kiszabják, hogy az oltásra miféle eszközökkel jelenjenek meg.

5. Amint a tűz kiütött s a vészharang megkondult, a községi előjáró s általában a munkaképes községi lakosok az égésnél a már kiszabott eszközökkel megjelenni tartoznak; a tűzhöz közel lakók természetesen kivétel alá esnek; a tűznél első megjelenők és az oltásban magukat kitüntetők 2-2 forint jutalomban részesítendők a büntetési pénzekből.

6. A tűznek elfojtására s tovább harapódzása gátlására a szükséges intézkedést a felügyelők vezetik az előjárók segédkezése mellett; az intézkedéseknek minden tag engedelmeskedni köteleztetvén. Az engedetleneket a községi előjáróság fokozatos pénzbírással büntetheti, az ellenszegülőket tüstént letartóztathatják, s büntetés végett az illető járási tisztnak feljelenteni szoros kötelességének tartsa. De az illető járási tiszt is a helyszínen azonnal jelenjék meg, s ügyeljen fel, hogy az oltás a célnak minden tekintetben megfelelő legyen, és a nyomozást a tűz eredetéről azonnal tegye meg.

7. A járási tiszt köteles a járásbeli helységeket bejárni és a sütő-pálinkafőző házakat, kovácsműhelyeket megvizsgálni; ahol azok nem lennének biztosan építve: rendelje meg, hogy azok tűzbiztosan – illetőleg kéménnyel – építtessenek, hasonlólag a kürtők is hasonvizsgálat alá esnek. Az újonnan építendő sütőházak az illető járási tiszt által kimutatott helyen és engedélye mellett építhetők.

8. A legközelebb fekvő községek tartoznak 12 forint büntetés terhe mellett a harangokat meghúzatni és tűzoltó eszközökkel a helyszínén megjelenni.

9. Minden lakos jószágá körül tartozzék gyümölcsfákat ültetni, nevelni, melyek a tűz terjedése ellen védelmet nyújtanak.

10. Büntetés terhe alatt tiltassék meg, hogy égő meztelen gyertyával, pipával s más gyújtószerekkel csűrben, istállóban s szalmás helyen senki se járjon; s a lakadalmazások alkalmával szokásos lövöldözések szüntessenek meg, s az illető járási tiszt által mint kihágások büntetessenek.

11. A tűzkármentesítés – minthogy a megtörtént károk csakis biztosítók által lesznek megtéríthetők – különösen ajánlandó.

12. E jelen törvényhatósági szabályok mellett az országos tűzrendőrségi szabályok, s jelesen az 1869. évi június 17-én 3365 R. sz. alatt kelt m. k. belügyminiszteri rendeletnek pontozatai érvényben maradnak.

13. Jelen szabályok 1873-ik év január hó első napján Három- és törvényesen egyesült Miklósvárszékek területén fekvő minden községben kötelezőleg fennálóknak tekintetnek.¹¹

A tény, hogy a településen mindezek ellenére is csak az 1899-es évben alakult önkéntes tűzoltóegyesület, jól mutatja, hogy a hatékony tűzvédelmi rendszer kialakulásához még egy Illyefalva méretű nagyközségben is évtizedekre volt szükség. Ugyanakkor látnunk kell, hogy a legfőbb akadályt e téren sokáig a képzett tűzoltók és megfelelő felszerelések hiánya jelentette. Végezetül azt is meg kell említenünk, hogy a tűzoltóegyesületek létrejötté igen fontos mérföldkőnek számított egy-egy település életében: a mintegy 70 tagot számláló illyefalvi egyesület például egészen a sepsiszentgyörgyi állami tűzoltóság kiépüléséig töltött be igen jelentős szerepet a tűzkárok visszaszorításában.¹²

11 *Nemere*, 1878. május 19. 40. sz. 158–159. p.

12 *Tóth*: i. m. 34. p.